

1

Κύρια νομικά χαρακτηριστικά της διεθνούς κοινότητας

1.1 Εισαγωγή

Ζούμε, όλοι μας, στο πλαίσιο εθνικών εννόμων τάξεων. Τείνουμε κατά συνέπεια να θεωρούμε ότι κάθε νομικό σύστημα θα πρέπει να διαμορφώνεται με βάση το δίκαιο του κράτους ή, τουλάχιστον, να μοιάζει πολύ με αυτό. Αντιστοίχως, και σχεδόν ασυναίσθητα, πιστεύουμε ότι όλα τα νομικά συστήματα θα πρέπει να απευθύνονται σε άτομα ή σε ομάδες ατόμων, καθώς και ότι θα πρέπει να περικλείουν ορισμένους κεντρικούς θεσμούς για τη δημιουργία δικαίου, τη διευθέτηση διαφορών και την επιβολή των νομικών κανόνων.

Παρόλ' αυτά, η εικόνα της διεθνούς κοινότητας είναι σαφώς διαφορετική. Η ανά χείρας μελέτη πρέπει, συνεπώς, να ξεκινήσει με μια προειδοποίηση. Τα χαρακτηριστικά της παγκόσμιας κοινότητας είναι μοναδικά. Και όσο το κρίσιμο αυτό γεγονός δεν γίνεται αντιληπτό, τόσο διατρέχουμε τον κίνδυνο να παρερμηνεύσουμε σοβαρά την επίπτωση του δικαίου στην κοινότητα αυτή.

1.2 Η φύση των υποκειμένων του διεθνούς δικαίου

Το πρώτο και προεξάρχον χαρακτηριστικό του διεθνούς δικαίου είναι ότι οι περισσότεροι από τους κανόνες του στοχεύουν να ρυθμίσουν τη συμπεριφορά των κρατών — και όχι των ατόμων. Τα κράτη είναι οι κύριοι δρώντες της διεθνούς σκηνής. Αποτελούν νομικές οντότητες, σύνολα ατόμων στα οποία ασκεί εξουσία ένας συγκεκριμένος μηχανισμός. Κάθε κράτος κατέχει και ελέγχει διακριτές εδαφικές περιοχές, ενώ στο εσωτερικό του συνεκτικό ρόλο διαδραματίζουν πολιτικοί, οικονομικοί, πολιτισμικοί (συχνά δε και εθνοτικοί ή θρησκευτικοί) δεσμοί.

Στο εσωτερικό των κρατών, τα άτομα είναι τα κύρια υποκείμενα του δικαίου, ενώ οντότητες όπως οι δημόσιοι φορείς, οι ενώσεις πολιτών, κ.λπ. αποτελούν μάλλον δευτερεύοντα υποκείμενα, η πιθανή καταστολή των οποίων δεν θα είχε ως αποτέλεσμα την κατάρρευση ολοκλήρου του νομικού συστήματος (εν τούτοις, μία πιθανή κατάρρευση των κρατικών υπηρεσιών μπορεί να είναι μόνον προσωρινή, διότι, σε αντίθετη περίπτωση θα αποσυντίθετο ολόκληρο το κράτος ως διακριτή διεθνής οντότητα). Στη διεθνή κοινότητα, η σχέση αυτή αντιστρέφεται: τα κράτη είναι τα πρωταρχικά υποκείμενα του δικαίου, ενώ ο ρόλος των πολιτών είναι περιορισμένος (βλπ. 7.3 και 7.6). Οι πολίτες μοιάζουν με αδύναμους Δαβίδ απέναντι σε πανίσχυρους Γολιάθ οι οποίοι ελέγχουν όλα τα όργανα της εξουσίας.

Αν και τα κράτη είναι οι πρωταγωνιστές της διεθνούς σκηνης, είτε ως νομικές οντότητες είτε ως εταιρικές δομές, είναι φυσικό να λειτουργούν μόνον μέσω των ατόμων, τα οποία με τη σειρά τους δεν ενεργούν για δικό τους λογαριασμό, αλλά είναι περιβεβλημένα την ιδιότητα του κρατικού αξιωματούχου και λειτουργούν ως εντολοδόχοι των δομών στις οποίες ανήκουν. Κατ' αυτή την έννοια, για παράδειγμα, εάν η Γαλλία και η Κίνα συνάψουν μια συμφωνία έκδοσης, αυτό που προδήλως συμβαίνει είναι ότι η συμφωνία — ως διεθνής μηχανισμός — αρθρώνεται από άτομα και, στη συνέχεια, εφαρμόζεται από άτομα. Η συμφωνία αποτελεί προϊόν διαπραγμάτευσης μεταξύ διπλωματών που προέρχονται από τα δύο κράτη, οι υπουργοί εξωτερικών των οποίων υπογράφουν τελικώς τη συμφωνία. Η τελευταία εγκρίνεται τύποις και προσυπογράφεται από τους αρχηγούς των κρατών, εφ' όσον δε αυτό απαιτείται, κατ' εξουσιοδότηση από τα κοινοβούλια των κρατών. Μόλις η συμφωνία τεθεί σε ισχύ, εφαρμόζεται από τα δικαστήρια της κάθε χώρας (πράγματι, κατά κανόνα τα δικαστήρια είναι αυτά που σε κάθε περίπτωση εγκρίνουν — ή που απορρίπτουν — την έκδοση. Εφαρμόζεται εξ άλλου, εφ' όσον αυτό προβλέπεται, και από τους αξιωματούχους του αντίστοιχου Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Αντιστοίχως, ένα κράτος μπορεί να θεωρεί ότι ένα άλλο κράτος έχει παραβιάσει διεθνή κανόνα και αποφασίζει να αντιδράσει καταφεύγοντας σε ειρηνικά αντίποινα (σήμερα καλούνται αντίμετρα, βλπ. *infra* 15.3.1), όπως η απέλαση όλων των πολιτών του εν λόγω κράτους. Η αντίδραση αυτή αποφασίζεται και εφαρμόζεται από άτομα τα οποία ενεργούν ως δημόσιοι λειτουργοί: η απόφαση λαμβάνεται κατά κανόνα καθ' υπόδειξη του υπουργού εξωτερικών από τον υπουργό εσωτερικών πιθανόν μετά από διαβούλευση στο πλαίσιο του υπουργικού συμβουλίου. Η απέλαση, αυτή καθεαυτή, διενεργείται από αστυνομικούς ή αξιωματούχους άλλων οργάνων επιβολής του νόμου.

Πράγματι, στο διεθνές δίκαιο, το φαινόμενο του «πλασματικού προσώπου» είναι πολύ πιο έκδηλο απ' ό,τι σε οποιοδήποτε άλλο πεδίο: τα άτομα συναλλάσσονται ή ενεργούν όχι για λογαριασμό τους, όχι δηλαδή για να προστατεύσουν ή να ενισχύσουν τα δικά τους συμφέροντα, αλλά για λογαριασμό κοινοτήτων ή ομάδων ατόμων.

Για ποιον λόγο, όμως, η παγκόσμια κοινότητα αποτελείται από κυρίαρχα και ανεξάρτητα κράτη, ενώ τα άτομα, αυτά καθεαυτά, διαδραματίζουν υποδεέστερο ρόλο; Θα δούμε στο Κεφάλαιο 2, πώς εξελίχθηκε η διεθνής κοινότητα και πώς, μετά από τη δημιουργία των πρώτων σύγχρονων κρατών (Αγγλία, Γαλλία, Ισπανία) κατά τον 15ο αιώνα, οι διάφορες κοινότητες στην Ευρώπη και αλλού συνενώθηκαν και «ισχυροποιήθηκαν» ως κρατικές οντότητες. Αρκεί, προς το παρόν, να επισημάνουμε ότι αυτή η έντονη δυναμική υπήρξε ένα σταθερό και προεξάρχον χαρακτηριστικό της παγκόσμιας κοινότητας, κατά τρόπον ώστε τα περισσότερα άτομα να ανήκουν σήμερα σε κάποιο από τα κράτη του κόσμου. Ο παγκόσμιος πληθυσμός των περίπου 6 δισεκατομμυρίων ατόμων κατανέμεται σήμερα σε σχεδόν διακόσια κράτη. Στη διάρκεια του Μεσαίωνα, ήταν συνήθης η αναφορά ότι δεν υπήρχε σωτηρία εκτός της Εκκλησίας (*extra Ecclesiam nulla salus*) — τουλάχιστον αυτό έκανε η Εκκλησία τον κόσμο να πιστεύει. Σήμερα, θα μπορούσε να υποστηριχθεί με σημαντικό βαθμό αληθείας, ότι χωρίς την προστασία ενός κράτους, τα άτομα είναι πιθανό να υποστούν περισσότερα δεινά από όσα τους

αναλογούν υπό κανονικές συνθήκες — τούτο μαρτυρά άλλωστε η απέλιδα θέση των απάτριδων ατόμων, που μόλις πρόσφατα άρχισε να λαμβάνεται υπόψη από τους διεθνείς οργανισμούς.

1.3 Η έλλειψη κεντρικής αρχής και η αποκέντρωση των νομικών «λειτουργιών»

Τα εθνικά νομικά συστήματα έχουν αναπτυχθεί σε σημαντικό βαθμό. Πέρα από τους κανόνες του ουσιαστικού δικαίου, που επιβάλλουν στους πολίτες να συμπεριφέρονται με συγκεκριμένο τρόπο, έχουν αναπτυχθεί και σύνθετοι οργανωτικοί κανόνες. Οι εξελίξεις αυτές ήταν αποτέλεσμα της ανάδυσης, στο εσωτερικό της κρατικής κοινότητας, μίας ομάδας ατόμων που κατάφεραν να αποκτήσουν ισχύ: δημιούργησαν μια ειδική δομή, η οποία στόχευσε στη θέσμιση αυτής της ισχύος και στην αποκρυστάλλωση των σχέσεων μεταξύ της κυρίαρχης ομάδας και των υπολοίπων μελών της κοινότητας. Κατά την επινόηση του θεσμικού μηχανισμού, σε όλα τα σύγχρονα κράτη, αναπτύχθηκε ένα κοινό μοντέλο θεώρησης των πραγμάτων. Κατά πρώτο λόγο, απαγορεύθηκε η άσκηση βίας από τα μέλη της κοινότητας, εκτός από τις έκτακτες περιπτώσεις, όπως η νόμιμη άμυνα (δηλ. το δικαίωμα χρήσης βίας για την παρεμπόδιση μη σύννομης βίας η οποία δεν μπορεί να αποφευχθεί με άλλο τρόπο). Τα κράτη μονοπάλησαν το νόμιμο εξαναγκασμό. Κατά δεύτερο λόγο, τα κεντρικά όργανα που ενεργούσαν για λογαριασμό ολόκληρης της κοινότητας ήταν υπεύθυνα για τρεις κύριες λειτουργίες, τις οποίες και εντοπίζουμε σε κάθε νομικό σύστημα (τη νομοθετική, τη δικαστική και την εκτελεστική). Αντιστοίχως, σε πρώτο χρόνο ο μονάρχης και μετέπειτα μία συνέλευση (η οποία εν γένει καλείται *κοινοβούλιο*) διατηρούσε την εξουσία για τη δημιουργία και την τροποποίηση κανόνων δικαίου, τα δικαστήρια διακρίβωναν τις παραβιάσεις του νόμου και ειδικά επαγγελματικά σώματα (η αστυνομία) επέβαλαν το νόμο. Πρέπει να προσθέσουμε ότι αναφερόμαστε σε λειτουργίες και όχι σε απλές εξουσίες. Και τούτο γιατί, όλα αυτά τα όργανα έπρεπε να ασκούν τις εξουσίες τους προς όφελος ολόκληρης της κοινότητας και όχι μόνον για την εξυπηρέτηση του δικού τους συμφέροντος. Είχαν και την εξουσία και το νομικό καθήκον να θεσμοθετούν, να αποφασίζουν εάν οι κανόνες δικαίου είχαν παραβιασθεί και, όποτε χρειαζόταν, να τους εφαρμόζουν.

Κατ' αντιδιαστολή, στή διεθνή κοινότητα, κανένα κράτος και καμία ομάδα κρατών δεν έχει καταφέρει να διατηρήσει τη διαρκή ισχύ που απαιτείται για την επιβολή της θέλησής του (της) σε ολόκληρη την παγκόσμια κοινότητα. Η ισχύς είναι κατακερματισμένη και διάσπαρτη. Είναι αλήθεια ότι, σε ορισμένες περιστάσεις, έχουν δημιουργηθεί πολιτικές και στρατιωτικές συμμαχίες, όπως και ότι έχουν αναπτυχθεί ισχυρές συγκλίσεις συμφερόντων μεταξύ δύο ή περισσότερων μελών της κοινότητας. Εν τούτοις, οι συμμαχίες και οι συγκλίσεις αυτές δεν έχουν μετουσιωθεί και εδραιωθεί σε διαρκείς δομές ισχύος. Οι σχέσεις μεταξύ των κρατών που συναπαρτίζουν τη διεθνή κοινότητα παραμένουν σε μεγάλο βαθμό *οριζόντιες*. Καμία *κάθετη* δομή δεν έχει αποκρυσταλλωθεί έως σήμερα, σε αντίθεση με ό,τι ισχύει στα εσωτερικά συστήματα των κρατών.

Η κατάσταση είναι απολύτως μη αποδεκτή και μη ικανοποιητική στις μέρες μας. Όπως ο καθένας γνωρίζει, οι περισσότερες συνιστώσες των εθνικών δομών και της διεθνούς κοινότητας (άτομα, ομάδες, ενώσεις, οντότητες με χαρακτηριστικά κράτους, πολυεθνικές εταιρείες, υπερεθνικοί οργανισμοί, πολυεθνικές χρηματοοικονομικές δομές, δίκτυα μέσων ενημέρωσης, κ.λπ.) συνδέονται τόσο στενά μεταξύ τους, και πέραν των εθνικών συνόρων, ώστε να συνθέτουν το φαινόμενο που συχνά καλείται «παγκοσμιοποίηση». Στις μέρες μας, είναι πια παραδεκτό ότι το πέταγμα μιας πεταλούδας στη Νέα Υόρκη μπορεί να προκαλέσει τυφώνα στην Ασία. Παρόλ' αυτά, δεν υπάρχει επίπεδο παγκόσμιας διακυβέρνησης αντίστοιχο της πραγματικότητας, ικανό να αντιμετωπίζει όλα τα προβλήματα που προξενούνται από την παγκοσμιοποίηση. Στο επίπεδο της κεντρικής διαχείρισης, κυριαρχεί ακόμη σχετική αναρχία.

Βασικό επακόλουθο της *οριζόντιας* διάρθρωσης της διεθνούς κοινότητας είναι το απολύτως εμβρυικό στάδιο στο οποίο βρίσκονται ακόμη οι οργανωτικοί κανόνες. Δεν υπάρχουν κανόνες για τη δημιουργία ειδικού μηχανισμού αποφόρτισης των τριών λειτουργιών που αναφέρθηκαν παραπάνω, ούτε για την ανάθεσή τους σε κάποιο ειδικό όργανο ή μέλος της διεθνούς κοινότητας. Και οι τρεις «λειτουργίες» είναι αποκεντρωμένες. (Είναι σαφές ότι, σε όρους διεθνούς κοινότητας, δεν μπορούμε να μιλάμε για καθαυτό λειτουργίες: κατά τη θέσπιση κανόνων δικαίου, την επίλυση διαφορών ή την επιβολή του νόμου, τα κράτη δεν λειτουργούν προς όφελος και για λογαριασμό της διεθνούς κοινότητας — δεν καλύπτουν κάποια υποχρέωσή τους, αλλά επιδιώκουν πρωτίστως την εξυπηρέτηση των δικών τους συμφερόντων.) Απόκειται συνεπώς σε κάθε κράτος, το οποίο ενεργεί μαζί με άλλα κράτη και στο πλαίσιο γενικών οικονομικών, πολιτικών ή άλλων παραγόντων, να θέτει νέα νομικά πρότυπα ή να τα αλλάζει, είτε συνειδητά (όπως για παράδειγμα, στην περίπτωση των *συνθηκών*, δηλ. συμβατικών προνοιών που συνομολογούνται μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών και δεσμεύουν τα συμβαλλόμενα μέρη — βλπ. *infra*, Κεφάλαιο 9) είτε σχεδόν ασυναίσθητα (όπως για παράδειγμα, στην περίπτωση του *εθμικού δικαίου*, δηλ. γενικών κανόνων που εξελίσσονται με αυτόματες διεργασίες και δεσμεύουν όλα τα υποκείμενα του διεθνούς δικαίου — βλπ. *infra*, 8.2). Καθένα από τα κράτη μπορεί να αποφασίζει πώς θα επιλύει τις διαφορές του ή πώς θα επιβάλλει τη συμμόρφωση με το νόμο, με άλλα λόγια πώς θα εξομαλύνει τις διαφωνίες ειρηνικά ή θα επιβάλλει το νόμο, μονομερώς ή με συλλογικά μέσα. Ιδιαίτερη σημασία έχει το γεγονός ότι κάθε κράτος έχει τη δυνατότητα «ιδίας ερμηνείας» των κανόνων δικαίου — δυνατότητα που αποτελεί άμεση απόρροια της απουσίας δικαστηρίων περιβεβλημένων με γενική και υποχρεωτική δικαιοδοσία.

Επιπροσθέτως, στο παραδοσιακό διεθνές δίκαιο, δηλ. στο δίκαιο το οποίο θεσπίστηκε και διήπε τις διεθνείς σχέσεις από την εποχή της Συνθήκης της Βεσφαλίας του 1648 έως την περίοδο του Α' Παγκοσμίου Πολέμου (βλπ. 2.3), η προσφυγή στη βία ήταν σύννομη, τόσο για την επιβολή ενός δικαιώματος, όσο και για την προστασία οικονομικών, πολιτικών ή άλλων συμφερόντων. Η κατάσταση αυτή των πραγμάτων ευνοούσε ιδιαίτερος τα ισχυρά κράτη. Όπως θα δούμε, ορισμένες βελτιώσεις αυτού του συστήματος, όπως η απαγόρευση της χρήσης βίας

από μεμονωμένα κράτη, εντοπίζονται στο υφιστάμενο σήμερα διεθνές σύστημα (2.5, 3.4).

1.4 Συλλογική ευθύνη

Ακριβώς όπως σε όλα τα πρωτόγονα νομικά συστήματα οι ομάδες διαδραματίζουν πολύ σημαντικότερο ρόλο από τα άτομα, έτσι και η ευθύνη της παραβίασης των κανόνων που διέπουν τη συμπεριφορά των κρατών δεν βαρύνει τον παραβάτη (τον μεμονωμένο κρατικό αξιωματούχο ή φορέα) αλλά την ομάδα στην οποία αυτός ανήκει (την κρατική κοινότητα). Εδώ εντοπίζουμε, πάλι, μία εξόφθαλμη διαφορά σε σχέση με τα εσωτερικά νομικά συστήματα των κρατών.

Στο εσωτερικό της εθνικής έννομης τάξης που ορίζει την καθημερινή ζωή καθενός από εμάς, έχουμε εξοικειωθεί με την έννοια της ατομικής ευθύνης: όποιος παραβιάζει το νόμο ή διαπράττει αδίκημα, υφίσταται τις συνέπειες του νόμου και θα πρέπει είτε να αποκαταστήσει τη ζημιά που προξένησε, είτε, εάν εγκλημάτησε, να υποστεί τιμωρία. Αυτός είναι ο κανόνας. Υπάρχουν, εν τούτοις, εξαιρέσεις. Μια τέτοια εξαίρεση είναι η «ευθύνη από πρόσταση», επίκληση της οποίας γίνεται όταν ο νόμος προβλέπει ότι ένα πρόσωπο ευθύνεται για τις ενέργειες ενός άλλου προσώπου, με το οποίο διατηρεί ειδικές σχέσεις (για παράδειγμα, ο γονέας έχει τη νομική ευθύνη των ζημιών που προξενούν τα παιδιά του). Ορισμένες φορές μάλιστα, μια ολόκληρη ομάδα θεωρείται υπεύθυνη για τις πράξεις ενός ή περισσοτέρων εκπροσώπων της που ενεργούν για λογαριασμό της ομάδας (π.χ. στην περίπτωση της αστικής ευθύνης εταιρειών από αδικοπραξία).

Στη διεθνή έννομη τάξη, η εξαίρεση γίνεται κανόνας. Ένας κρατικός αξιωματούχος είναι πιθανό να παραβιάσει το διεθνές δίκαιο: για παράδειγμα, ένας στρατιωτικός διοικητής διατάζει την αεροπορία να εισβάλει στον εναέριο χώρο ενός γειτονικού κράτους, ή ένας αστυνομικός παραβιάζει τη διπλωματική ασυλία συλλαμβάνοντας ή κακομεταχειριζόμενος έναν διπλωμάτη. Σε αυτές και σε άλλες παρεμφερείς περιπτώσεις, το κράτος που υφίσταται τη ζημία επιτρέπεται να «πάρει εκδίκηση» έναντι ολόκληρης της κοινότητας στην οποία ανήκει ο εν λόγω κρατικός αξιωματούχος, ακόμη και αν η κοινότητα, ούτε διέπραξε, αλλά ούτε και παρήγγειλε, την παράβαση. Για παράδειγμα, το κράτος το οποίο υπήρξε θύμα της παραβίασης κανόνα διεθνούς δικαίου μπορεί να αξιώσει την καταβολή αποζημίωσης (από το κράτος) ή να προσφύγει σε αντίμετρα (τα οποία κατά παράδοση καλούνται «αντίποινα»), βλέποντας άτομα άλλα από τους πραγματικούς υπαιτίους της παραβίασης. Τέτοια αντίμετρα είναι, για παράδειγμα, η απέλαση αλλοδαπών, η αναστολή της εφαρμογής μίας εμπορικής συμφωνίας, κ.ο.κ.

Με βάση τα παραπάνω, με τον όρο *συλλογική ευθύνη* νοείται τόσο ότι ολόκληρη η κρατική κοινότητα ευθύνεται για κάθε παράβαση κανόνα του διεθνούς δικαίου η οποία διαπράττεται από οποιονδήποτε κρατικό αξιωματούχο, όσο και ότι ολόκληρη η κρατική κοινότητα μπορεί να υποστεί τις συνέπειες της διεθνώς αδικής ενέργειας (επ' αυτού, βλπ. το Κεφάλαιο 13).

Το συμβάν της Κέρκυρας, του 1923, είναι χαρακτηριστικό. Στις 27 Αυγούστου 1923, Ιταλοί, μέλη της Διεθνούς Επιτροπής, στα οποία η Διάσκεψη των Πρεσβευτών (σώμα αποτελούμενο από διπλωμάτες από τη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ιταλία και την Ιαπωνία

και αρμόδιο για την εφαρμογή των συνθηκών ειρήνης) είχε αναθέσει το έργο του προσδιορισμού της ελληνοαλβανικής μεθορίου, δολοφονήθηκαν στη θέση Ζέπι, κοντά στα Ιωάννινα, επί ελληνικού εδάφους, από άγνωστους τρομοκράτες. Δύο ημέρες μετά, η Ιταλία απαίτησε την επίσημη συγγνώμη της Ελλάδας, την τέλεση επίσημου μνημοσύνου, την απότιση τιμής στην ιταλική σημαία και στρατιωτικών τιμών στους νεκρούς, τη διεξαγωγή σε βάθος έρευνας εντός πέντε ημερών, την καταδίκη σε θάνατο όλων των ενόχων και την καταβολή αποζημίωσης 50 εκατ. λιρετών, εντός πέντε ημερών. Την επόμενη ημέρα, η ελληνική κυβέρνηση απάντησε πως θεωρούσε άδικες τις κατηγορίες, από την Ιταλία, ότι η Ελλάδα ευθυνόταν για τη δολοφονία των Ιταλών. Επίσης, απέρριψε τα αιτήματα για ποινική διερεύνηση της υπόθεσης, επιβολή θανατικής ποινής και καταβολή αποζημίωσης. Ταυτόχρονα, η Ελλάδα παρέπεμψε την υπόθεση στο Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών, επιδιώκοντας τη φιλική διευθέτησή της. Εν τούτοις, την επομένη ημέρα, κατ' εντολή του Ιταλού δικτάτορα Μουσολίνι, ιταλικά πολεμικά πλοία κανονιοβόλησαν την Κέρκυρα, προξενώντας πολυάριθμες απώλειες στον άμαχο πληθυσμό — σκοτώθηκαν 16 άτομα και τραυματίστηκαν τουλάχιστον τριπλάσια. Τα ιταλικά στρατεύματα κατέλαβαν το νησί, με στόχο να εξαναγκασθεί η Ελλάδα να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις της Ιταλίας. Σε ό,τι αφορά στο συμβάν, μετά από την αρχική έκθεση μιας διεθνούς επιτροπής διερεύνησης η οποία είχε συσταθεί, η Διάσκεψη των Πρεσβευτών κατέληξε στο ότι η Ελλάδα είχε επιδείξει αμέλεια στην αναζήτηση των υπευθύνων του εγκλήματος. Στις 27 Σεπτεμβρίου, τα ιταλικά στρατεύματα εγκατέλειψαν την Κέρκυρα και στην Ιταλία επιδικάστηκε αποζημίωση 50 εκατ. λιρετών (την οποία προηγουμένως η Ελλάδα είχε καταθέσει ως εγγύηση στην Εθνική Τράπεζα της Ελβετίας, επί τη βάσει της παραδοχής ότι το ΔΔΔΔ θα προσδιόριζε εν τέλει το ύψος της οφειλόμενης αποζημίωσης — παραδοχής, η οποία εν τούτοις ουδέποτε επιβεβαιώθηκε). Έτσι, ακόμη κι αν υποθεθεί πως η Ελλάδα ήταν υπεύθυνη για το συμβάν (κάτι που πάντως δεν διευκρινίστηκε ποτέ), οι Έλληνες πολίτες και η οικονομία της Ελλάδας επωμίστηκαν το βάρος των συνεπειών μιας δολοφονίας την οποία διέπραξαν μερικοί συμμοριτές στο Ζέπι (για τα σχετικά έγγραφα βλπ. 3 RDI (1924), 339 κε).

Ως πιο πρόσφατη — αλλά εξίσου διδακτική — περίπτωση συλλογικής ευθύνης, μπορεί να αναφερθεί η αντίδραση, το 1982, στην παράνομη εισβολή από την Αργεντινή στις νήσους Φώκλαντ (Μαλβίνες). Τα (τότε, δέκα) μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας κατέφυγαν σε οικονομικά αντίμετρα (αποφασίζοντας ουσιαστικά, την αναστολή της εισαγωγών υφαινωργικών προϊόντων και κρέατος από την Αργεντινή). Αντιστοίχως έπραξαν και οι ΗΠΑ, οι οποίες, μεταξύ άλλων, ανέστειλαν τις «νέες πιστώσεις και εγγυήσεις εισαγωγών-εξαγωγών» (βλπ. *infra*, 15.5). Τα μέρη που υπέστησαν το βάρος των «κυρώσεων» αυτών ήταν μεμονωμένοι πολίτες και εταιρείες — με άλλα λόγια, οντότητες και πρόσωπα διαφορετικά από τα στελέχη της ηγεσίας της Αργεντινής που είχαν διατάξει την εισβολή. Ως άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα συλλογικής ευθύνης καταγράφονται οι αεροπορικές επιδρομές στην Τρίπολη και τη Βεγγάζη, στις 14 Απριλίου 1986, ως αντίποινα σε βομβιστική επίθεση στο Βερολίνο, που είχε οργανωθεί από Λίβυους πράκτορες στη δισκοθήκη *La Belle*, κατά την οποία σκοτώθηκαν δύο Αμερικανοί στρατιώτες και μία Τουρκάλα, ενώ τραυματίστηκαν περισσότερα από 200 άτομα (βλπ. *infra*, 18.1.2). Κατά τη Λιβύη, οι αεροπορικές επιδρομές είχαν ως αποτέλεσμα το θάνατο 41 και τον τραυματισμό 226 ατόμων (το Περιφερειακό Δικαστήριο του Βερολίνου δέχθηκε ότι πίσω από την επίθεση στη βερολινέζικη δισκοθήκη βρισκόταν η μυστική υπηρεσία της Λιβύης — απόφαση που επικυρώθηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο της Γερμανίας [*Yasser Mohamed C. and others*]). Μία ακόμη περίπτωση εφαρμογής της αρχής της συλλογικής ευθύνης εντοπίζουμε στις οικονομικές κυρώσεις που επέβαλαν οι ΗΠΑ στη Λιβύη το 1992, κατ' απαίτηση του ΣΑ των Ηνωμένων Εθνών (ψήφισμα 748-1992 του ΣΑ), ως αντίδραση στο τρομοκρατικό κτύπημα κατά του αεροσκάφους της PanAm στο Lockerbie της Σκωτίας. Τα μέτρα αυτά περιελάμβαναν τη διακοπή των εναέριων συγκοινωνιών με τη Λιβύη (βλπ. *infra*, 15.5.1 και 22.4.2) και επηρέασαν, ξεκάθαρα, όλους τους Λίβυους καθώς και τα συμφέροντα των λιβυκών εταιρειών, όπως βεβαίως και τους Λίβυους κρατικούς αξιωματούχους.

Η μορφή αυτή της ευθύνης είναι χαρακτηριστική των πρωτόγονων και με υποτυπώδη οργάνωση νομικών συστημάτων¹.

Πράγματι, το δίκαιο που διέπει τη διεθνή κοινότητα είναι χαρακτηριστικό των πρωτόγονων κοινωνιών, με επί πλέον επιβαρυντικό παράγοντα — όπως ορθά έχει υποστηρίξει ο Hoffmann² — το γεγονός ότι, σε αντίθεση με τις πρωτόγονες κοινωνίες (οι οποίες έχουν υψηλό βαθμό ολοκλήρωσης, με όλα τα οφέλη που αυτό συνεπάγεται), η παγκόσμια κοινότητα βασίζεται κυρίως στη μη ολοκλήρωση των υποκειμένων της, από την άποψη των κοινωνικών μεταξύ τους συσχετισμών.

Παρακάτω, θα δούμε ότι δύο νέες τάσεις έχουν διαφοροποιήσει — μάλιστα σε σημαντικό βαθμό — την παραδοσιακή εικόνα. Κατά πρώτο λόγο, παράλληλα με την παραδοσιακή ευθύνη των κρατών για τις «συνήθειες» παραβιάσεις των διεθνών κανόνων, έχει αναδειχθεί μια νέα κατηγορία ευθύνης του κράτους, η οποία καλύπτει τις σοβαρές παραβιάσεις των θεμελιωδών κανόνων που αντιστοιχούν σε βασικές αξίες (πρόκειται για την καλούμενη «επιβαρυνόμενη» ευθύνη — βλπ. *infra*, 13.5–6). Κατά δεύτερο λόγο, αν και προηγουμένως η μόνη κατηγορία ατόμων ποινικώς υπολόγων με βάση το διεθνές δίκαιο ήταν οι πειρατές, από το τέλος του 19ου αιώνα, έχει σταδιακά αναπτυχθεί η έννοια της *ατομικής ευθύνης*. Θεωρήθηκε πως για τα σοβαρά εγκλήματα που διαπράττονται από κρατικούς αξιωματούχους σε εξαιρετικές περιστάσεις, για παράδειγμα τα εγκλήματα πολέμου, θα έπρεπε να αναδεικνύεται η προσωπική ευθύνη των αυτουργών τους, παράλληλα με την — πιθανή — ευθύνη στο διεθνές επίπεδο του κράτους στο οποίο ανήκουν. Η κατηγορία αυτή εγκλημάτων πολέμου επεκτάθηκε σταδιακά, μετά από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με την προσθήκη περισσότερων κατηγοριών. Ελήφθησαν, κατ' αυτήν την έννοια, υπόψη τα εγκλήματα κατά της ειρήνης (κατά κύριο λόγο, η επίθεση) και κατά της ανθρωπότητας (κατά κύριο λόγο, η γενοκτονία) (βλπ. *infra*, Κεφάλαιο 21). Εν τούτοις, παρά τις σπουδαίες προόδους αυτές, η συλλογική ευθύνη παραμένει, ακόμη, ο κανόνας.

1.5 Η ανάγκη ενσωμάτωσης στην εθνική νομοθεσία της πλειονότητας των διεθνών κανόνων

Όπως θα δούμε παρακάτω (Κεφάλαιο 12), οι διεθνείς κανόνες, οι εφαρμοστέοι από τα κράτη εντός του πλαισίου των νομικών συστημάτων ενός εκάστου, πρέπει κατά κανόνα να ενσωματώνονται στο εθνικό τους δίκαιο. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι η διεθνή κοινότητα απαρτίζεται από κυρίαρχα κράτη, καθένα από τα οποία προσδοκά να ελέγχει τα άτομα που υπάγονται στη δικαιοδοσία του και, συνεπώς, να αποφασίζει σχετικά με το βαθμό και την έκταση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών τους. Ως εκ τούτου, εφ' όσον ανακύπτει ανάγκη εφαρμογής διε-

1. Ο Kelsen ήταν από τους πρώτους συγγραφείς που εστίασε σε αυτό το φαινόμενο. Ανέφερε πως:

«[Σ]υλλογική ευθύνη υφίσταται στην περίπτωση της αιματηρής εκδίκησης, η οποία στρέφεται όχι μόνον κατά του δολοφόνου, αλλά και κατά όλων των μελών της οικογένειάς του. Η συλλογική ευθύνη θεσπίζεται στις Δέκα Εντολές, όπου ο Θεός απειλεί να τιμωρήσει τα παιδιά και τα παιδιά των παιδιών για τις αμαρτίες των πατεράδων τους» (*Principles*, 9).

2. S. Hoffmann, “International Law and the Control of Force”, στο: K. Deutsch, S. Hoffmann (eds), *The Relevance of International Law* (Garden City, N.Y.: Anchor Books, 1971), 36.

θών κανόνων, είτε στο εσωτερικό ενός κράτους είτε από αξιωματούχο του, οι κανόνες αυτοί πρέπει, στις περισσότερες περιπτώσεις, να μεταγραφούν στο εσωτερικό δίκαιο.

Για παράδειγμα, προκειμένου να εφαρμοσθεί σε ένα κράτος ένας διεθνής κανόνας που απαγορεύει τη χρήση συγκεκριμένων κατηγοριών οπλικών συστημάτων (π.χ. χημικών ή βακτηριολογικών όπλων), θα πρέπει, τόσο ο υπουργός άμυνας όσο και οι στρατιωτικοί διοικητές του κράτους αυτού, να έχουν εθνική υποχρέωση να συμμορφώνονται με αυτόν τον κανόνα, να έχουν επίγνωση του πεδίου εφαρμογής του κανόνα και να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την εφαρμογή του. Μία διάταξη, όπως αυτή του Άρθρου 29 της Σύμβασης της Βιέννης του 1961 για τις διπλωματικές σχέσεις («το πρόσωπο ενός διπλωματικού αντιπροσώπου θα είναι απαραβίαστο. Δεν θα υπόκειται σε κανενός είδους σύλληψη ή κράτηση. Το κράτος υποδοχής θα του συμπεριφέρεται με το δέοντα σεβασμό και θα λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την αποτροπή οιασδήποτε προσβολής κατά του προσώπου του, της ελευθερίας του ή της αξιοπρέπειάς του») επιβάλλει στις υπηρεσίες εφαρμογής του νόμου ενός κράτους να αποφεύγουν τη σύλληψη ή την κράτηση ξένων διπλωματών, και να λαμβάνουν κάθε απαραίτητο μέτρο για την αποτροπή ανοίκειων εναντίον τους προσβολών. Αντιστοίχως, το Άρθρο 34 της ίδιας Σύμβασης («οι διπλωμάτες θα εξαιρούνται της επιβολής κάθε δασμού και φόρου, προσωπικού ή εγγείου, εθνικού, περιφερειακού ή κοινοτικού», εκτός ορισμένων κατηγοριών φόρων που απαριθμούνται στην ίδια διάταξη) απαιτεί οι φορολογικές αρχές του «κράτους υποδοχής» (δηλ. του κράτους στο οποίο ο διπλωμάτης ασκεί την εντεταλμένη υπηρεσία του) να λαμβάνουν τα απαραίτητα κανονιστικά ή διοικητικά μέτρα για την εξαίρεση των ξένων διπλωματών από κάθε φορολόγηση και δασμολόγηση.

Είναι, ως εκ τούτου, προφανές ότι οι περισσότεροι διεθνείς κανόνες δεν μπορούν να λειτουργήσουν χωρίς τη διαρκή συνδρομή, συνεργασία και υποστήριξη των εθνικών νομικών συστημάτων. Υπερβάλλοντας κάπως (στο πλαίσιο της αυστηρά δυαδικής του προσέγγισης), ο Γερμανός δημοσιολόγος H. Gierpel παρατήρησε το 1923 ότι το διεθνές δίκαιο μοιάζει με στρατάρχη, ο οποίος μπορεί μόνον να δώσει διαταγές στους στρατηγούς του, και μόνον μέσω αυτών μπορεί να απευθυνθεί στα στρατεύματά του. Αν οι στρατηγοί δεν μεταφέρουν σωστά τις διαταγές του στους στρατιώτες στο πεδίο της μάχης, ο στρατάρχης θα ηττηθεί (HR (1923), 106).

1.6 Το εύρος της ελευθερίας δράσης των κρατών

Για να καταδειχθεί ένα ακόμη βασικό χαρακτηριστικό της διεθνούς κοινότητας, καλό θα ήταν να ανατρέξουμε, για μία ακόμη φορά, αλλά και για λόγους σύγκρισης, στα εσωτερικά νομικά συστήματα των κρατών.

Στις περισσότερες εθνικές έννομες τάξεις, τα άτομα — ως πρωταρχικά υποκείμενα του δικαίου — απολαμβάνουν σημαντική ελευθερία σε ό,τι αφορά στις ιδιωτικές τους συναλλαγές. Μπορούν να συνάπτουν διάφορες συμφωνίες με άλλα πρόσωπα, ή να απέχουν από τέτοιες συναλλαγές, να συστήνουν εταιρείες, να δημιουργούν ενώσεις, κ.ο.κ. Αυτή η ευρεία ελευθερία στις ενοχικές σχέσεις των

ατόμων δεν είναι, εν τούτοις, απρόσκοπτη — οι κεντρικές αρχές συνήθως επιβάλλουν σε αυτές νομικούς περιορισμούς. Έτσι, για παράδειγμα, δεν επιτρέπονται προσωπικές συναλλαγές οι οποίες αντίκεινται στη δημόσια τάξη ή και προσβάλλουν τα χρηστά ήθη (μια τέτοια υποθετική συναλλαγή θα ήταν, π.χ., μία σύμβαση με βάση την οποία το ένα μέρος θα ανελάμβανε την υποχρέωση παράδοσης στο άλλο μέρος, ενός συγγενούς του, ωθώντας τον έτσι στην πορνεία). Εάν λάβει χώρα μία τέτοια συναλλαγή, θεωρείται άκυρη. Πρέπει να σημειωθεί ότι η εθνική δημόσια τάξη κάθε κράτους περιλαμβάνει κανόνες, οι οποίοι απαγορεύουν στα φυσικά πρόσωπα να διαθέτουν το σώμα τους ή την προσωπική τους ελευθερία. Έτσι, μια σύμβαση με βάση την οποία το ένα μέρος θα υποχρεωνόταν σε σωματικό ακρωτηριασμό ή σε παράδοση ενός άκρου του σώματός του στον αντισυμβαλλόμενο, αντίκειται στη δημόσια τάξη και είναι κατά συνέπεια άκυρη. Το αυτό ισχύει και στην περίπτωση μιας συμβάσεως, με βάση την οποία ένα μέρος θα υποχρεωνόταν να αυτοκτονήσει ή να τεθεί σε καθεστώς δουλείας έναντι τρίτου προσώπου. Κάθε σύστημα εσωτερικού δικαίου περικλείει έναν πυρήνα αξιών, τον οποίο δεν μπορούν να αγνοήσουν τα μέλη της κοινότητας, ακόμη και όταν συμβάλλονται *inter se* στο πλαίσιο των προσωπικών τους συναλλαγών. Σε περίπτωση αγνόησής τους, η αντίδραση της κεντρικής αρχής είναι η έκδοση της προσωπικής δέσμευσης από κάθε νομική ισχύ. Τα άτομα, *a fortiori*, δεν επιτρέπεται να αγνοούν ορισμένες βασικές αξίες, οι οποίες τυγχάνουν τέτοιας αποδοχής ώστε να ενσωματώνονται στους κανόνες που διέπουν την παραβατική συμπεριφορά. Εάν δύο ή περισσότερα πρόσωπα συνάψουν συμφωνία για την ίδρυση εγκληματικής ένωσης, όχι μόνον η μεταξύ τους συμφωνία θα είναι άκυρη και ανίσχυρη, αλλά θα επισύρει επίσης ποινικές ευθύνες και θα τιμωρείται αναλόγως. Ένα τρίτο σύνολο περιορισμών της ατομικής ελευθερίας προέρχεται από όλους τους κανόνες του δημοσίου δικαίου που αφορούν στη λειτουργία των θεσμικών οργάνων του κράτους: έτσι, για παράδειγμα, σε ένα κράτος στο οποίο, βάσει νόμου, διενεργούνται εκλογές ανά τέσσερα χρόνια, οι πολίτες δεν χαίρουν της ελευθερίας να ψηφίζουν οποτεδήποτε το επιθυμούν. Περιορισμοί προκύπτουν, επίσης, από τους συνταγματικούς κανόνες που περιορίζουν την άσκηση ορισμένων δικαιωμάτων και ελευθεριών (όπως για παράδειγμα, στην περίπτωση της ελευθερίας της σκέψης ή του συνεταιρίζεσθαι), καθώς και από την εργατική νομοθεσία (η οποία συχνά περιορίζει την ελευθερία των συμβάσεων στις εργασιακές σχέσεις, σε ό,τι αφορά στο χρόνο και τις συνθήκες της εργασίας — εν γένει με στόχο την προστασία του ασθενέστερου μέρους).

Κατ' αντιδιαστολή προς τα παραπάνω, τα υποκείμενα της διεθνούς κοινότητας έχουν μεγάλη ελευθερία για δράση. Στο παραδοσιακό διεθνές δίκαιο, η ελευθερία τους ήταν, πράγματι, απρόσκοπτη. Στο σύγχρονο διεθνές δίκαιο, αντιθέτως, έχουν θεσπισθεί ορισμένοι νομικοί περιορισμοί.

Στο πλαίσιο του παραδοσιακού δικαίου, τα κράτη απολάμβαναν σχεδόν απόλυτη ελευθερία ως προς την εσωτερική τους οργάνωση. Η παγκόσμια κοινότητα δεν είχε τη δυνατότητα να αναμειχθεί στον τρόπο οργάνωσης, από το ίδιο το κράτος, του πολιτικού του συστήματος. Όλα τα κράτη ήταν ελεύθερα να θεσπίσουν απολυταρχική δομή εξουσίας, ή, αντιθέτως, να προαγάγουν τις αρχές της δημοκρατίας, να δημιουργήσουν κοινοβούλιο ή να διοικηθούν χωρίς καμία απολύτως μορφή

αντιπροσωπευτικής συνέλευσης, να υπαχθούν σε μονάρχη ή να αποφασίσουν να εκλέγουν, με δημοκρατικές διαδικασίες, τον αρχηγό του κράτους. Αυτά, όλα, ανήκαν στη σφαίρα των εσωτερικών υποθέσεων κάθε χώρας. Ακόμη, το διεθνές δίκαιο δεν επεδείκνυε ενδιαφέρον να απαιτήσει από τα κράτη να προσδώσουν συγκεκριμένο περιεχόμενο στην εσωτερική έννομη τάξη τους. Εκτός ολίγων εξαιρέσεων (για παράδειγμα, σε ό,τι αφορά στους διεθνείς εθιμικούς κανόνες για την αντιμετώπιση των ξένων υπηκόων ή στις ασυλίες που αναγνωρίζονται για τους ξένους διπλωμάτες), τα κράτη ήταν απολύτως ελεύθερα να αποφασίζουν για την έκταση και το περιεχόμενο της εθνικής τους νομοθεσίας. Και σε αυτήν την περίπτωση, το γενικό διεθνές δίκαιο δεν αναμιγνυόταν στη συγκεκριμένη λειτουργία.

Τα κράτη απολάμβαναν, επίσης, απόλυτη ελευθερία αναφορικά με την άσκηση της εξωτερικής τους πολιτικής. Μπορούσαν, μόνα αυτά, να αποφασίζουν εάν θα προσχωρούσαν ή όχι σε διεθνείς συμφωνίες. Ήταν, ακόμη, ελεύθερα να επιλέγουν τους εταίρους τους και το περιεχόμενο των συμφωνιών τους. Μπορούσαν να διαμορφώνουν τις διεθνείς σχέσεις τους κατά το δοκούν. Μπορούσαν να αναγνωρίζουν νέα κράτη ή να μην προβαίνουν στην αναγνώρισή τους, να συνάπτουν συμμαχίες με ένα ή περισσότερα κράτη ή να απέχουν από τέτοιες συμμαχίες. Η διεθνής έννομη τάξη έφθανε στο σημείο να εξουσιοδοτεί τα κράτη να χρησιμοποιούν όση δύναμη επιθυμούσαν και για οποιονδήποτε λόγο αυτά επέλεγαν. Τα κράτη μπορούσαν να εμπλακούν σε πόλεμο ή να καταφύγουν σε βίαια μέτρα, πριν από την επίσημη κήρυξη πολέμου (βλ. 15.1.1-5), είτε επικαλούμενα την παραβίαση κάποιου από τα νόμιμα συμφέροντά τους, είτε επειδή θα θεωρούσαν πολιτικός και οικονομικός δόκιμο, το να επιτεθούν εναντίον ενός άλλου κράτους (για παράδειγμα, για να καταλάβουν και να προσαρτήσουν μέρος, ή το σύνολο, της επικράτειάς του ή για να ορίσουν κυβέρνηση υποτελή στις βουλήσεις τους, κ.λπ.). Το δίκαιο ήταν τόσο «γενναϊόδωρο» ώστε, ακόμη, να επιτρέπει στα κράτη να παρεμβαίνουν στις εσωτερικές και τις διεθνείς υποθέσεις άλλων μελών της παγκόσμιας κοινότητας, είτε μέσω της άσκησης πολιτικής πίεσης, είτε μέσω της προβολής της απειλής χρήσης βίας, με στόχο να ωθήσουν το «θύμα» της παρέμβασης σε αλλαγή της πολιτικής του (βλ. 15.1.2-3). Επίσης, ακόμη και όταν ανελάμβαναν την υποχρέωση να παραπέμψουν τις νομικές διαφορές τους σε διαιτησία, τα κράτη συνήθως εξαιρούσαν από αυτήν τους την υποχρέωση όλες τις διαφορές που επιδρούσαν στα «ζωτικά συμφέροντά» τους, ενώ παράλληλα, κάθε κράτος διατηρούσε το δικαίωμα να αποφασίζει εάν μία συγκεκριμένη περίπτωση ενέπιπτε στην κατηγορία αυτή των συμφερόντων. Στο οικονομικό πεδίο, η ελευθερία ήταν ακόμη μεγαλύτερη.

Η ανυπαρξία νομικών περιορισμών επέτρεπε στα κράτη ακόμη και να συνάπτουν συμφωνίες με άλλα κράτη, δεσμευόμενα για την αυτοκατάργησή τους. Είχαν, πράγματι, τη δυνατότητα να συνάπτουν συμφωνίες με βάση τις οποίες ένα κράτος θα ενσωματωνόταν σε ένα άλλο. Μπορούσαν, ακόμη, να συγχωνευθούν ή ένα εξ αυτών να συμφωνήσει να παραχωρήσει ένα τμήμα της επικράτειάς του σε ένα άλλο κράτος. Κανείς επιτακτικός κανόνας δεν απαγόρευε τον αυτοακρωτηριασμό ή την αυτοκαταστροφή των κρατών.

Αναφερθήκαμε, φυσικά, στη νομική ελευθερία. Η πολιτική της ισχύος, η διαρκής ανάγκη για ισορροπία δυνάμεων, οικονομικοί και κοινωνικοί λόγοι, τα γεω-

γραφικά δεδομένα των κρατών, το κύρος και οι παραδόσεις, καθώς επίσης και άλλοι παράγοντες, συνέβαλαν από κοινού στον περιορισμό της ελευθερίας αυτής. Παρόλ' αυτά, η διεθνής έννομη τάξη υιοθέτησε μια στάση *laisser-faire*, αφήνοντας ελεύθερο ένα τεράστιο πεδίο δράσης για τα μεμονωμένα κράτη.

Δεν είναι δύσκολο να κατανοήσουμε γιατί το διεθνές δίκαιο αναπτύχθηκε κατ' αυτόν τον τρόπο. Κανένα κράτος και καμία ομάδα κρατών δεν στάθηκε ικανό (-ή) να ασκήσει σε μόνιμη βάση έλεγχο επί της παγκόσμιας κοινότητας κατά τρόπον ώστε να επιβάλει ένα σύνολο προτύπων συμπεριφοράς προσαρμοσμένων ώστε να καθορίζουν τη δράση των μελών της. Ως εκ τούτου, απαιτήθηκε η επιστροφή σε μια αρνητική ρύθμιση, η οποία αφήνει σε όλα τα μέλη την ελευθερία να ενεργούν κατά το δοκούν, εφ' όσον δεν παραβιάζουν κατά τρόπο πρόδηλο και διαρκή την ελευθερία των άλλων μελών. Προφανώς, η προσέγγιση αυτή δεν μπορούσε παρά να ωφελήσει τις Μεγάλες Δυνάμεις. Στην πράξη, το διεθνές δίκαιο διαμορφώθηκε κατά τρόπον ώστε να νομιμοποιεί, να «κωδικοποιεί» και να προστατεύει τα συμφέροντά τους.

Μετά από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η απεριόριστη ελευθερία των κρατών υπόκειται σε όλο και περισσότερο προσδιορισμό. Οι εξελίξεις που καταγράφονται στο πεδίο αυτό ανάγονται σε τρεις παράγοντες.

Πρωτίστως, υπάρχει το διαρκώς διευρυνόμενο πεδίο του δικτύου των διεθνών συνθηκών. Σήμερα, τα περισσότερα κράτη έχουν υπογράψει πολυάριθμες συνθήκες, των οποίων το περιεχόμενο υπεισέρχεται στα εσωτερικά νομικά τους συστήματα. Κατά συνέπεια σήμερα, τα περισσότερα μέλη της παγκόσμιας κοινότητας πρέπει να συμμορφώνονται με πλήθος υποχρεώσεων, οι οποίες περιορίζουν σημαντικά την ελευθερία δράσης τους, σε ό,τι αφορά τόσο στο εσωτερικό τους σύστημα, όσο και και στην ελευθερία τους στο διεθνές γίγνεσθαι. Πολλά κράτη έχουν αναλάβει υποχρεώσεις στο πεδίο της εμπορικής, της πολιτικής και της δικαστικής συνεργασίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κ.ο.κ. Αντιστοίχως, σε ό,τι αφορά στη διεθνή δράση, πολλά κράτη συμμετέχουν σε διεθνείς οργανισμούς, έχουν υπογράψει συνθήκες συμμαχίας με άλλα κράτη, κ.λπ. Είναι γεγονός πως πολλές από τις δεσμεύσεις αυτές απορρέουν από συνθήκες και, θεωρητικώς, τα κράτη μπορούν να απαλλαγούν από αυτές εφ' όσον το επιθυμούν. Εν τούτοις, στην πράξη, είναι δύσκολο για τα κράτη να αποδεσμευθούν από τις πολλές και διάφορες δεσμεύσεις τους. Εμπόδια σε μία τέτοια αποδέσμευση αναδεικνύονται πολιτικοί, οικονομικοί, διπλωματικοί, στρατιωτικοί και ψυχολογικοί παράγοντες.

Ένας δεύτερος σημαντικός λόγος είναι το διευρυνόμενο φάσμα των νομικών περιορισμών στο δικαίωμα δικαίωμα χρήσης βίας. Το Σύμφωνο της Κοινωνίας των Εθνών του 1919 θέσπισε σημαντικούς περιορισμούς σε πολλά κράτη. Οι περιορισμοί αυτοί μείωσαν τη δυνατότητα των κρατών να διεξάγουν πόλεμο. Το Σύμφωνο των Παρισίων, που στηρίχθηκε αρχικά από τις ΗΠΑ και τη Γαλλία, ενίσχυσε και επεξέτεινε τους περιορισμούς αυτούς σε μία ευρύτερη (και, κατά μία έννοια, διαφορετική) ομάδα κρατών, το 1928. Ο χαρακτήρας των αλλαγών αυτών έλαβε ριζικές και σαρωτικές διαστάσεις το 1945, όταν ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών απαίτησε από τα κράτη να αποφεύγουν την προσφυγή στη βία ή την απειλή χρήσης οποιασδήποτε μορφής στρατιωτικής βίας, είτε αυτή επιγράφεται ως «πόλεμος», είτε όχι. Η απαγόρευση της χρήσης βίας λογίζεται σήμερα ως αρχή που κα-

λύπτει και αφορά σε ολόκληρη τη διεθνή κοινότητα, αν και η περιστολή που προκύπτει αναφορικά με την ελευθερία των κρατών έχει, δυστυχώς, κενά, τα οποία επηρεάζουν κατά κύριο λόγο τους μηχανισμούς επιβολής του διεθνούς δικαίου (βλπ. 3.4, 15.2, 16.3.2 και Κεφάλαιο 17).

Κατά τρίτο λόγο, στη δεκαετία του 1960, αναπτύχθηκε ένας εθμικός κανόνας στο πλαίσιο της διεθνούς κοινότητας, με βάση τον οποίο ορισμένοι γενικοί κανόνες έχουν μεγαλύτερη νομική ισχύ από άλλους κανόνες, και, συνεπώς, τα κράτη δεν μπορούν να παρεκκλίνουν από τους συγκεκριμένους κανόνες συνάπτοντας διεθνείς συμφωνίες. Αυτό το σώμα αναγκαστικών κανόνων ονομάστηκε *jus cogens* (βλπ. 6.5). Απόρροια αυτής της παραδοχής είναι ότι τα κράτη υποχρεώνονται σήμερα να απέχουν από συμφωνίες που προβλέπουν κάποια από τις δραστηριότητες οι οποίες απαγορεύονται με βάση τους αναγκαστικούς κανόνες. Αν, παρόλ' αυτά, δεν συμμορφωθούν με αυτήν την αρχή, οι συμφωνίες τους μπορούν στη συνέχεια να καταστούν άκυρες και μη εφαρμοστέες.

Εν τούτοις, όπως θα δούμε (17.7) παρά τις σημαντικές αυτές προόδους, στην πραγματικότητα και πάντως τουλάχιστον σε ορισμένες περιπτώσεις, η παρούσα κατάσταση της διεθνούς κοινότητας δεν απέχει πολύ από αυτήν του κλασικού διεθνούς δικαίου.

1.7 Ο προεξάρχων ρόλος της αποτελεσματικότητας

Το διεθνές δίκαιο είναι ένα ρεαλιστικό νομικό σύστημα. Λαμβάνει υπόψη του τις υφιστάμενες σχέσεις ισχύος και αποσκοπεί να τις μετουσιώσει σε κανόνες δικαίου. Βασίζεται, σε μεγάλο βαθμό, στην αρχή της αποτελεσματικότητας — με άλλα λόγια, προβλέπει ότι έννομο αποτέλεσμα μπορούν να έχουν μόνον οι απαιτήσεις και οι καταστάσεις αυτές που χαρακτηρίζονται από αποτελεσματικότητα. Μία κατάσταση είναι αποτελεσματική εάν εδράζεται στέρεα στην πραγματική ζωή. Έτσι, για παράδειγμα, εάν προκύψει ένα νέο κράτος από απόσχιση, θα μπορεί να ζητήσει διεθνή αναγνώριση, μόνον εφ' όσον είναι προφανές ότι αναμφισβήτητα ελέγχει μία συγκεκριμένη γεωγραφική επικράτεια και την κοινότητα των ανθρώπων που διαβιούν σε αυτήν. Ο έλεγχος της κρατικής κοινότητας πρέπει να είναι πραγματικός και διαρκής. Η ίδια προϋπόθεση ισχύει και στην περίπτωση των εσωτερικών επαναστάσεων. Εάν σε ένα κράτος ξεσπάσει εμφύλια διαμάχη, οι εξεγερθέντες δεν μπορούν να αξιώσουν δικαιώματα και υποχρεώσεις στο διεθνές περιβάλλον, αν δεν δείξουν ότι μπορούν να ασκήσουν αποτελεσματική εξουσία στο συγκεκριμένο τμήμα της επικράτειας. Αντιστοίχως, στην περίπτωση της στρατιωτικής κατοχής ξένης εδαφικής επικράτειας, η δύναμη κατοχής δεν μπορεί να απαιτήσει τα δικαιώματα και τα προνόμια που προκύπτουν από το διεθνές δίκαιο του πολέμου, προτού η συγκεκριμένη γεωγραφική επικράτεια τεθεί πράγματι υπό τον έλεγχο της δύναμης και διεκδικήσει τα δικαιώματα αυτά.

Η αρχή της αποτελεσματικότητας διατρέχει το σύνολο των κανόνων που συναπαρτίζουν το διεθνές δίκαιο. Μία από τις απόρροιες του παραδοσιακού δικαίου υπήρξε επί μακρόν η παραδοχή πως η έννοια του *πλάσματος δικαίου* δεν είχε θέση στο διεθνές γίγνεσθαι. Οι νέες καταστάσεις δεν αναγνωρίζονταν ως νομικώς ισχυρές, εάν δεν μπορούσαν αποδεδειγμένα να θεωρηθούν ότι εδράζονταν σε σταθερή

και διαρκή επίδειξη της άσκησης εξουσίας. Καμία νέα κατάσταση δεν μπορούσε να αξιώσει διεθνή νομιμοποίηση, εάν οι «νέοι πολίτες» δεν απεδείκνυαν προηγουμένως ότι είχαν, κατά τρόπο μόνιμο και σταθερό, υποσκελίσει την προηγούμενη αρχή. Η δύναμη ήταν η κυρίαρχη πηγή της νομιμοποίησης.

Είναι εύλογο το ερώτημα γιατί η δύναμη έχει διαδραματίσει τέτοιο προεξάρχοντα ρόλο στην παγκόσμια κοινότητα, στοιχείο που προσδίδει στο διεθνές νομικό σύστημα «συντηρητική» χροιά. Η απάντηση βρίσκεται μάλλον στο γεγονός ότι η ισχύς ήταν πάντοτε διάσπαρτη και δεν προέκυψε ποτέ μια ανώτερη αρχή, ικανή να νομιμοποιεί νέες καταστάσεις, αλλά ούτε και ανέπτυξαν τα κράτη έναν τυρήνα νομικώς δεσμευτικών αρχών ικανών να εξυπηρετήσουν αυτόν τον σκοπό (επειδή είναι πολύ διαιρεμένα, άρα ανίκανα να το πράξουν). Συνεπώς, οι κανόνες δικαίου πρέπει κατ' ανάγκη να βασίζονται στη δύναμη ως το μόνο πρότυπο με βάση το οποίο αξιολογούνται νομικώς τα νέα γεγονότα και συμβάντα.

Οι παρατηρήσεις που προηγήθηκαν έχουν κατά βάση εφαρμογή στο παραδοσιακό πλαίσιο της διεθνούς κοινότητας. Μετά από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, πολλά κράτη αποπειράθηκαν να αναδείξουν τη «νομιμότητα» ως υπέρτερη της δύναμης ή της άσκησης εξουσίας. Κύρια ώθηση στην προσπάθεια αυτή αποτέλεσε το δόγμα Stimson, του 1932 (βλπ. 17.2.2). Με βάση το δόγμα αυτό, ορισμένες καταστάσεις έπρεπε να απολέσουν τη νομιμοποίησή τους διότι, αν και αποτελεσματικές, παραβίαζαν αρχές οι οποίες, όλο και περισσότερο, θεωρούνταν θεμελιώδεις.

1.8 Παραδοσιακές ατομιστικές τάσεις και η ανάδυση συλλογικών υποχρεώσεων και δικαιωμάτων της διεθνούς κοινότητας

1.8.1 Η αμοιβαιότητα ως βάση των διεθνών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων

Η διεθνής κοινότητα χαρακτηριζόταν επί μακρόν από οριζόντια διάρθρωση και έλλειψη ισχυρών πολιτικών, ιδεολογικών και οικονομικών δεσμών μεταξύ των μελών της. (Οι χριστιανικές αρχές που κατίσχυαν στην «παλαιά» κοινότητα δεν επιτρεπόταν να υπερκεράσουν τα εθνικά συμφέροντα.) Τα χαρακτηριστικά αυτά είχαν ως αποτέλεσμα την τάση των επί μέρους κρατών προς τον αυτοπροσδιορισμό. Το ίδιο συμφέρον κυριαρχούσε.

Το φαινόμενο αυτό είναι επίσης φανερό στον τρόπο με τον οποίο οι κανόνες ουσιαστικού δικαίου διέπουν τη συμπεριφορά των κρατών. Οι διεθνείς κανόνες, παρ' όλο που έχουν ως αποδέκτες το σύνολο των κρατών (στην περίπτωση των εθίμων) ή ομάδες κρατών (στην περίπτωση πολυμερών συνθηκών), εκχωρούν δικαιώματα ή επιβάλλουν υποχρεώσεις μόνον σε *ζεύγη κρατών*. Κατά συνέπεια, κάθε κράτος έχει δικαίωμα ή υποχρέωση σε σχέση μόνον με ένα άλλο κράτος. Οι κανόνες αυτοί μπορούν επίσης να ονομαστούν «αμφοτεροβαρείς», κατά το ότι επιβάλλουν αμοιβαίες υποχρεώσεις. Για παράδειγμα, στην περίπτωση των εθιμικών κανόνων, μπορούν να εκχωρούν σε κάθε μέλος της διεθνούς κοινότητας δι-

καιώματα *erga omnes*, δηλαδή έναντι όλων των άλλων κρατών. Εν τούτοις, στην απτή εφαρμογή τους, ανάγονται σε πρότυπα που εφαρμόζονται σε ζεύγη κρατών. Προφανείς περιπτώσεις είναι ο κανόνας της κυριαρχίας (κάθε κράτος μπορεί να απαιτήσει από όλα τα άλλα κράτη πλήρη σεβασμό της εδαφικής του ακεραιότητας και της πολιτικής του ανεξαρτησίας) και της ελεύθερης χρήσης της ανοικτής θάλασσας (κάθε κράτος μπορεί να απολαύει ελευθερίας στη ναυσιπλοΐα, την αλιεία και την υπέρπτηση, καθώς και ελευθερία στην ανάπτυξη υποβρυχίων καλωδίων και αγωγών σε όλα τα μέρη της θάλασσας τα οποία δεν τελούν υπό τη δικαιοδοσία παρακτίου κράτους). Πρέπει, εν τούτοις, να σημειωθεί ότι σε περίπτωση παραβίασης ενός από αυτούς τους κανόνες, η επακόλουθη του κανόνα νομική σχέση συνδέει μόνον το ζημιωθέν κράτος και το παραβιάζον μέρος. Με άλλα λόγια, ο *erga omnes* χαρακτήρας των κανόνων ουσιαστικού δικαίου δεν συνοδεύεται από το διαδικαστικό δικαίωμα επιβολής του, με δυνατότητα άσκησής του από όλα τα μέλη της διεθνούς κοινότητας. Εάν ένα κράτος παραβιάσει την κυριαρχία ενός άλλου, το θύμα είναι αυτό που πρέπει να απαιτήσει επανόρθωση. Κανένα άλλο κράτος δεν μπορεί να παρέμβει για λογαριασμό του θύματος ή για λογαριασμό ολόκληρης της διεθνούς κοινότητας και να αξιώσει παύση της διεθνώς άδικης ενέργειας ή επανόρθωση. Το αυτό ισχύει και για τους κανόνες των διπλωματικών ασυλιών. Αν και ο χαρακτήρας τους είναι γενικός και απευθύνονται σε όλα τα κράτη, στην πραγματικότητα αναλύονται σε πλήθος δυαδικών κανόνων, καθένα από τους οποίους έχει ρυθμιστικό ρόλο σε ένα ζεύγος κρατών. Έτσι, για παράδειγμα, η εφαρμογή του κανόνα ότι «ένας διπλωμάτης θα απολαύει ασυλίας ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων του κράτους υποδοχής» (κωδικοποιήθηκε στη Σύμβαση της Βιέννης του 1961 ως Άρθρο 31.1) έχει ως αποτέλεσμα στις σχέσεις μεταξύ, π.χ., του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ινδονησίας, κάθε κράτος να δικαιούται να απαιτήσει από το άλλο την ασυλία των διπλωματικών υπαλλήλων του ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων του άλλου κράτους. Το αυτό ισχύει και σε όλα τα άλλα ζεύγη κρατών, μελών της διεθνούς κοινότητας.

Η ίδια αρχή διέπει και τις διεθνείς συνθήκες, ιδιαίτερος δε τις πολυμερείς συνθήκες. Για παράδειγμα, μία συνθήκη για το διεθνές εμπόριο η οποία προβλέπει την επιβολή ενός τελωνειακού δασμού σε ένα συγκεκριμένο αγαθό εκχωρεί σε κάθε συμβαλλόμενο μέρος το δικαίωμα να απαιτήσει από όλα τα άλλα συμβαλλόμενα μέρη να ανταποκριθούν στην υποχρέωσή τους αυτή. Εάν ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη παραβεί την υποχρέωσή του σε σχέση με αγαθά που εισάγονται από ένα άλλο συμβαλλόμενο μέρος, το τελευταίο δικαιούται να ζητήσει επανόρθωση. Στην πράξη, η πολυμελής συνθήκη αυτή μπορεί να αναλυθεί σε ένα σύνολο ουσιαστών ομοίων διμερών συνθηκών, καθεμία από τις οποίες ρυθμίζει τις σχέσεις στο εσωτερικό ενός ζεύγους κρατών, ως εάν καθένα από τα συμβαλλόμενα μέρη να δεσμευόταν από τόσες διμερείς συνθήκες, όσα είναι και τα άλλα συμβαλλόμενα κράτη.

Με απλά λόγια. απέχουμε από το μηχανισμό που διέπει όλα τα εθνικά νομικά συστήματα. Σε αυτά, στην περίπτωση σοβαρών αδικημάτων (π.χ. εγκληματικών ενεργειών), ένας εκπρόσωπος ολόκληρης της κοινότητας (ο Εισαγγελέας ή παρόμοια θεσμική αρχή) μπορεί να στραφεί κατά του υπαιτίου, ανεξαρτήτως της ενέργειας ή της στάσης του παθόντος. Το σύστημα που διέπει το διεθνές δίκαιο χα-

ρακτηρίζεται από πλήθος ελλείψεων, μεταξύ αυτών δε το γεγονός ότι η αντίδραση σε μια διεθνώς άδικη ενέργεια εξαρτάται από το εάν το θύμα είναι ισχυρότερο από το παραβιάζον κράτος, ή τουλάχιστον εξίσου ισχυρό με αυτό. Σε τελευταία ανάλυση, ο σεβασμός του δικαίου εξαρτάται από την ισχύ.

Πιθανόν μία από τις λίγες εξαιρέσεις στο πλέγμα αυτών των νομικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων θεσπίζεται από τον γενικό κανόνα για την πειρατεία (για την έννοια αυτή, που υφίσταται έως τις μέρες μας, βλπ. *infra*, 7.6.1 και 21.1). Ο κανόνας αυτός εξουσιοδοτούσε καθένα κράτος να συλλαμβάνει και να κρατεί πειρατές στην ανοικτή θάλασσα, ανεξαρτήτως της εθνικότητάς τους και ανεξαρτήτως του εάν είχαν ή όχι επιτεθεί (ή απειλήσει να επιτεθούν) σε κάποιο από τα πλοία του εν λόγω κράτους. Έτσι, ο κανόνας αυτός (που επέβαλε σε όλα τα άτομα, σε όλο τον κόσμο, την υποχρέωση να απέχουν από την πειρατεία) παρείχε σε όλα τα κράτη ένα δικαίωμα ανεξάρτητο από την πραγματική ζημία. Εν τούτοις, κατά την άσκηση αυτού του δικαιώματος, τα κράτη δεν ενεργούσαν για λογαριασμό της παγκόσμιας κοινότητας και με στόχο την προστασία μίας συλλογικής αξίας. Αντιθέτως, η ενέργειά τους στόχευε μάλλον στη διασφάλιση ενός κοινού συμφέροντος. Σύμφωνα με την απόφαση ενός βρετανικού δικαστηρίου το 1817 (*Le Louis, Forest*) οι πειρατές είναι «εχθροί του ανθρώπινου είδους, καθώς αποκηρύσσουν κάθε χώρα και λεηλατούν κάθε χώρα αδιακρίτως, στις ακτές της και στα σκάφη της, δημιουργώντας με τον τρόπο αυτό [sic] καθολικό τρόμο και ανησυχία» (σ. 705). Κατ' αυτή την έννοια, το δικαίωμα της σύλληψης πειρατικών σκαφών «υπάρχει ώστε να αποτρέπεται η ζημία, καθώς και ως μέτρο νόμιμης άμυνας» (σ. 704). Η πρόταση αυτή διατυπώνει σαφώς ότι το δικαίωμα σύλληψης πειρατών εδραζόταν στο κοινό συμφέρον όλων των κρατών να αντιμάχονται έναν κοινό κίνδυνο (και να προφυλάσσονται από τη ζημία που αυτός προξενεί), είτε υπαρκτό είτε δυνητικό.

Το ίδιο φαίνεται ότι ισχύει και για τα δικαιώματα παρόχθιων κρατών αναφορικά με τους διεθνείς πλωτούς ποταμούς. Με βάση το εθιμικό δίκαιο που αναπτύχθηκε από το 1815, κάθε παρόχθιο κράτος έχει δικαίωμα ελεύθερης ναυσιπλοΐας και ισότιμης μεταχείρισης. Συνεπώς, εάν ένα από τα κράτη αυτά προβεί σε ενέργεια που αποτρέπει την ελεύθερη ναυσιπλοΐα άλλου παρόχθιου κράτους, ταυτοχρόνως παραβιάζει το δικαίωμα κάθε άλλου παρόχθιου κράτους, ανεξαρτήτως του εάν προξενεί ή όχι ζημία σε αυτό. Κατά την έννοια αυτή, τουλάχιστον κατ' αρχήν, κάθε άλλο παρόχθιο κράτος μπορεί να απαιτήσει τη διακοπή της παραβίασης. Και τούτο διότι, το ΔΔΔΔ αποφάνθηκε το 1929 ότι

«η κοινότητα η έχουσα συμφέρον σε έναν πλωτό ποταμό καθίσταται η βάση ενός κοινού εννόμου δικαιώματος, τα βασικά χαρακτηριστικά του οποίου είναι εξόχως όμοια για όλα τα παρόχθια κράτη σε ό,τι αφορά στη χρήση της συνολικής ροής του ποταμού και στην εξαίρεση οιοδήποτε ειδικού προνομίου οιοδήποτε άλλου παρόχθιου κράτους σε σχέση με τα άλλα κράτη» (*Territorial Jurisdiction of the International Commission of the River Oder*, 27).

1.8.2 Συλλογικές υποχρεώσεις και συλλογικά δικαιώματα

Οι παραδοσιακοί κανόνες της διεθνούς κοινότητας που βασίζονται στην αμοιβαιότητα διαμορφώνουν, έως τις μέρες μας, τον κύριο όγκο του διεθνούς δικαίου.

Εν τούτοις, υπάρχουν και αρκετοί νέοι κανόνες, με διαφορετικό περιεχόμενο και σημασία. Πολλές συνθήκες, κάποιες από τις οποίες υπεγράφησαν μετά από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και, ειδικότερα, μετά από τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, προβλέπουν υποχρεώσεις οι οποίες βαρύνουν κάθε κράτος έναντι όλων των υπολοίπων συμβαλλομένων κρατών και οι οποίες δεν χαρακτηρίζονται, κατ' ουδένα τρόπο, από αμοιβαιότητα.

Η κατηγορία κανόνων αυτή έχει προέλθει από την ανάδυση νέων αξιών, τις οποίες η διεθνής κοινότητα αντιμετωπίζει πλέον ως αξίες ειδικής προστασίας. Κατά την έννοια αυτή, μετά από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, εξ αιτίας της ιδεολογικής και πολιτικής πίεσης των σοσιαλιστικών κομμάτων, αλλά και εξ αιτίας της καταστροφής που είχε προξενήσει ο πόλεμος, έγινε σταδιακά παραδεκτό ότι η κατάσταση του εργατικού δυναμικού επιδεινωνόταν συνεχώς και, συνεπώς, οι εργαζόμενοι έπρεπε να τύχουν μεγαλύτερης διεθνούς προσοχής. Κατά συνέπεια, ιδρύθηκε η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ), ενώ παράλληλα ξεκίνησε η διατύπωση και η κύρωση των βασικών κειμένων των διεθνών συνθηκών για την προστασία των εργαζομένων (βλπ. εν τούτοις, 7.6.2(γ) και 14.8.2). Αντιστοίχως, μετά από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Σύμμαχοι, αντιδρώντας στη μαζική δολοφονία από τους Ναζί εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων (κυρίως Εβραίων, αλλά και αθιγγάνων) και στην απόλυτη καταπάτηση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων χιλιάδων ατόμων, τόσο στη Γερμανία όσο και αλλού, αποφάσισαν να δημιουργήσουν καλύτερες δικλείδες ασφαλείας έναντι γενοκτονιών και άλλων κατάφωρων παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για τους ίδιους λόγους, οι ναζιστικές εχθροπραξίες εναντίον πολλών ευρωπαϊκών κρατών και η επίθεση της Ιαπωνίας εναντίον των ΗΠΑ ώθησε τα Ηνωμένα Έθνη να θεσπίσουν μία γενική απαγόρευση για κάθε μορφής επιθετική ενέργεια. Όπως αναφέραμε παραπάνω, όλες αυτές οι νέες αξίες είχαν ως αποτέλεσμα τη σύναψη πολυάριθμων διεθνών συνθηκών καθώς και την ανάδυση ορισμένων διεθνών εθιμικών κανόνων (βλπ. τα Κεφάλαια 3 και 19).

Οι «συλλογικές» υποχρεώσεις (community obligations) έχουν τα εξής μοναδικά χαρακτηριστικά: (i) είναι υποχρεώσεις που προστατεύουν θεμελιώδεις αξίες (όπως η ειρήνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η αυτοδιάθεση των λαών, η προστασία του περιβάλλοντος), (ii) είναι υποχρεώσεις *erga omnes*, δηλαδή προς όλα τα κράτη-μέλη της διεθνούς κοινότητας (ή, στην περίπτωση πολυμερών συνθηκών, προς όλα τα υπόλοιπα συμβαλλόμενα κράτη), (iii) συνδέονται με ένα συνακόλουθο δικαίωμα, του οποίου απολαύει κάθε κράτος (ή κάθε άλλο συμβαλλόμενο κράτος, στην περίπτωση υποχρεώσεων που θεσπίζονται σε πολυμερείς συνθήκες), (iv) το δικαίωμα αυτό μπορεί να ασκηθεί από οποιοδήποτε άλλο (συμβαλλόμενο) κράτος, ανεξαρτήτως του εάν έχει ή όχι υποστεί υλική ή ηθική βλάβη από την παραβίαση, (v) το δικαίωμα ασκείται για λογαριασμό της διεθνούς κοινότητας στο σύνολό της (ή της κοινότητας των συμβαλλομένων κρατών) για τη διασφάλιση θεμελιωδών αξιών της κοινότητας αυτής (για παράδειγμα, όταν ένα κράτος προβαίνει σε διαμαρτυρία ή αντιδρά βίαια στις αδικοπραγίες ενός άλλου κράτους κατά των πολιτών του και απαιτεί την άμεση διακοπή των εγκληματικών ενεργειών αυτών, δεν εμφορείται από τη βούληση της προστασίας των δικών του συμφερόντων ή της αποτροπής πιθανής μελλοντικής βλάβης, αλλά ο μόνος (ή πρωταρχικός)

στόχος του είναι η προάσπιση των ανθρωπιστικών αξιών για λογαριασμό ολόκληρης της διεθνούς κοινότητας). Τα δικαιώματα αυτά θα μπορούσαν να ονομαστούν «δικαιώματα της διεθνούς κοινότητας» ή «συλλογικά δικαιώματα» (community rights).

Κατά κάποιο τρόπο, το σώμα αυτό των αξιών συνιστά αυτό που ο Ισπανός διεθνολόγος Francisco de Victoria (1483–1546), θιασώτης της σύγχρονης θεωρίας του φυσικού δικαίου, ονόμασε *bonum commune totius orbis*, δηλαδή το κοινό καλό για ολόκληρο τον κόσμο — με άλλα λόγια, τα στοιχεία και τις αξίες που μοιράζεται το σύνολο της ανθρωπότητας. Σε αυτά τα στοιχεία και σε αυτές τις αξίες θα πρέπει να υποτάσσονται ακόμη και τα ειδικότερα συμφέροντα και οι απαιτήσεις των επί μέρους κρατών. Όπως θα δούμε, αυτό συνιστά μία ακόμη επιβεβαίωση του ότι η ανάδυση, στη σύγχρονη εποχή, των εννοιών των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων της κοινότητας (και της συγγενούς έννοιας του *jus cogens*, βλπ. *infra*, 11.2–3) μεταγράφει σε δύναμη δίκαιο τις ιδέες και τα κατασκευάσματα που προτάθηκαν από τους υποστηρικτές του φυσικού δικαίου μεταξύ του 16ου και του 18ου αι.

Πώς όμως είναι δυνατή η άσκηση των, περί ων ο λόγος, «δικαιωμάτων της κοινότητας στο σύνολό της»; Οι εθιμικοί κανόνες δεν προβλέπουν κάποιον ειδικό μηχανισμό. Κατά συνέπεια, είναι δυνατή η προσφυγή σε παραδοσιακά μέσα προστασίας (διπλωματικά διαβήματα, διπλωματική πίεση, ειρηνικά αντίμετρα, βλπ. 15.3 και 15.5). Σε ό,τι αφορά στις διεθνείς συνθήκες, ορισμένες απλώς διακηρύσσουν ένα κάποιο δικαίωμα, χωρίς όμως να προσδιορίζουν τα μέσα με τα οποία αυτό μπορεί να εφαρμοσθεί. Τα μέσα προστασίας που αναφέρθηκαν παραπάνω μπορούν να χρησιμοποιηθούν και σε αυτές τις περιπτώσεις. Κατ' αντιδιαστολή, πολλές άλλες διεθνείς συνθήκες διατυπώνουν ειδικές διαδικασίες ή ειδικό μηχανισμό, με στόχο τη διευκόλυνση του έργου του προσφεύγοντος κράτους. Θα επιστρέψουμε στο σημείο αυτό παρακάτω (βλπ. 13.5 και 13.6, καθώς και το Κεφάλαιο 14)³.

Παρόλ' αυτά, η σημασία της πρόσφατης ανάδυσης των «συλλογικών υποχρεώσεων της διεθνούς κοινότητας», αν και μεγάλη, δεν θα πρέπει να υπερτονίζεται⁴. Κατά πρώτο λόγο, οι συνθήκες ή οι εθιμικοί κανόνες που διατυπώνουν αυτές τις υποχρεώσεις είναι ακόμη, ως μηχανισμοί, σχετικώς σπάνιοι. Επίσης, ακόμη και αυτοί οι κανόνες σπανίως τίθενται σε ισχύ. Ένα στοιχείο χαρακτηριστικό της διε-

3. Σε απόφασή του, την οποία υιοθέτησε το 1989, το *Institut de Droit International* (63–II *Annuaire* (1990), 338–340), στην οποία αναδιατυπώνει εμφατικά τους υφιστάμενους κανόνες εθιμικού δικαίου, τονίζει ότι η υποχρέωση της εξασφάλισης της τήρησης των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως «άμεσης έκφρασης της αξιοπρέπειας του ανθρωπίνου προσώπου» είναι *erga omnes*: στην περίπτωση της παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κάθε άλλο κράτος έχει τη νομιμοποίηση να αντιδράσει με «διπλωματική παράσταση, καθώς επίσης και με αποκλειστικώς φραστική διατύπωση της ανησυχίας ή διαφωνίας του» ενώ, εάν οι παραβιάσεις είναι μεγάλης κλίμακας ή συστηματικές, τα άλλα κράτη δικαιούνται να λάβουν διπλωματικά, οικονομικά και άλλα ειρηνικά μέτρα σε βάρος του υπαιτίου κράτους. Επιπροσθέτως, όπως υπονοεί ο δικαστής E. Lauterpacht στην ξεχωριστή γνώμη του για τη Γενοκτονία (*Genocide, Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia (Serbia and Montenegro)*), (ICJ Reports 1993, §§113–115) με βάση το άρθρο I της Σύμβασης για την πρόληψη και καταπολέμηση του εγκλήματος της γενοκτονίας (Genocide Convention) του 1948, κάθε συμβαλλόμενο μέρος εξουσιοδοτείται (αν και ίσως δεν υποχρεούται) να αντιδρά στις πράξεις γενοκτονίας οιαδήποτε άλλου συμβαλλόμενου κράτους. Το εθιμικό δίκαιο αναδιατυπώνει και διευρύνει τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα αυτά στο πεδίο του εγκλήματος της γενοκτονίας.

4. Για τις διάφορες περιπτώσεις τρέχουσας διεθνούς προστασίας των «συμφερόντων της διεθνούς κοινότητας», βλπ. τη σημαντική συμβολή του B. Simma, “From Bilateralism to Community Interest in International Law”, 250 HR (1994–VI), ιδ. 256 κε.

θνούς κοινότητας, το χάσμα μεταξύ του κανονιστικού επιπέδου και της εφαρμογής, είναι περισσότερο εμφανές στο πεδίο αυτό, απ' ό,τι οπουδήποτε αλλού. Αν και τα κράτη έχουν την ευκαιρία να ενεργήσουν για την προάσπιση του συμφέροντος της διεθνούς κοινότητας στο σύνολό της, ήτοι όλων των υπολοίπων συμβαλλομένων μερών, συνήθως αποφεύγουν την εμπλοκή στις εσωτερικές υποθέσεις των άλλων κρατών. Καταλήγουν δε να ασκούν τα «συλλογικά δικαιώματά» τους μόνον όταν διακυβεύονται τα δικά τους οικονομικά, στρατιωτικά ή πολιτικά συμφέροντα. Σε τελευταία ανάλυση, οι περισσότερες διαδικασίες που βασίζονται σε προσφυγές κρατών εναντίον άλλων κρατών έχουν οδηγηθεί σε αποτυχία ή, τουλάχιστον, δεν έχουν τύχει πλήρους εκμετάλλευσης (βλπ. 13.5 και 13.7).

1.8.3 Το κοινό Άρθρο 1 των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης του 1949, ως ενδεικτικό των πλεονεκτημάτων και των ελλείψεων των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων της διεθνούς κοινότητας

Ένα χαρακτηριστικό δείγμα των ελλείψεων που χαρακτηρίζουν σήμερα τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα της κοινότητας στο σύνολό της εντοπίζουμε στο Άρθρο 1, κοινό στις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 (που προστατεύει τα «θύματα πολέμου», όπως τους αμάχους, τους τραυματίες και τους αρρώστους, τους αιχμαλώτους πολέμου, κ.λπ.) καθώς και στο Άρθρο 1.1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου του 1977, το οποίο αναθεωρεί τη Σύμβαση του 1949 αναφορικά με τις διεθνείς ένοπλες συρράξεις. Επ' αυτού θα πρέπει κάπως να επεκταθούμε.

Οι διατάξεις αυτές προβλέπουν ότι κάθε συμβαλλόμενο κράτος δεσμεύεται να σέβεται τις Συμβάσεις (και το Πρωτόκολλο) «σε όλες τις περιστάσεις» και, στο ίδιο πνεύμα, αναλαμβάνει την υποχρέωση να «εξασφαλίζει σεβασμό» στα όργανα αυτά «σε όλες τις περιστάσεις». Το κοινό Άρθρο 1 δεν συνιστά πρόνοια ουσιαστικού δικαίου που διατυπώνει συγκεκριμένη υποχρέωση (όπως, για παράδειγμα, το Άρθρο 12.1 της Πρώτης Σύμβασης με βάση το οποίο «[τ]α μέλη των ενόπλων δυνάμεων και τα λοιπά πρόσωπα που αναφέρονται στο ακόλουθο Άρθρο, τα οποία έχουν τραυματισθεί και ασθενούν, θα τυγχάνουν σεβασμού και προστασίας σε όλες τις περιστάσεις»). Με άλλα λόγια, το κοινό Άρθρο 1 δεν προβλέπει συγκεκριμένη συμπεριφορά σε σχέση με ένα ειδικότερο θέμα. Δεν είναι πρωτογενής κανόνας, δηλαδή (σε όρους Hart)⁵ κανόνας ο οποίος απαιτεί από τα υποκείμενα δικαίου να προβαίνουν σε ή να απέχουν από συγκεκριμένες ενέργειες. Αντιθέτως, το άρθρο αυτό θεσπίζει μία γενική υποχρέωση αναφορικά με το πώς θα πρέπει να εκπληρώνονται όλες οι ειδικές υποχρεώσεις, όπως διατυπώνονται στις Συμβάσεις, από κάθε επί μέρους συμβαλλόμενο κράτος, τόσο αναφορικά με την εκ μέρους του κράτους αυτού συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις αυτές, όσο και με τη συμμόρφωση, αντιστοίχως, των άλλων συμβαλλομένων κρατών. Το Άρθρο 1 συνιστά συνεπώς δικονομική διάταξη. Θεσπίζει έναν δευτερογενή κανόνα, που αφορά στους τρόπους εκπλήρωσης των υποχρεώσεων που θεσπίζονται στους πρωτογενείς κανόνες⁶.

5. H.L.A. Hart, *The Concept of Law* (Oxford: Clarendon Press, 1961), 78–79.

6. Πρέπει στο σημείο αυτό να εξετάσουμε ένα ερμηνευτικό επιχείρημα, το οποίο αφορά στο κοινό Άρθρο 1 και το οποίο διατυπώθηκε σχετικά πρόσφατα. Έχει υποστηριχθεί (F. Kalshoven, “The Undertaking to Respect and Ensure Respect in All Circumstances: from Tiny Seed to

Πώς όμως λειτουργεί το Άρθρο 1 σε σχέση με τους άλλους, πρωτογενείς κανόνες; Προβλέπει, κατά πρώτο λόγο, ότι κάθε συμβαλλόμενο κράτος υποχρεούται να εφαρμόζει τις πρόνοιες των Συμβάσεων, ανεξαρτήτως της τυχόν παραβατικής συμπεριφοράς άλλου συμβαλλομένου κράτους. Με άλλα λόγια, προβλέπει ότι αυτές οι άλλες (πρωτογενείς) διατάξεις δεν υπόκεινται στην αρχή της αμοιβαιότητας. Ως εκ τούτου, ένα συμβαλλόμενο κράτος δεν μπορεί να αγνοήσει μία διάταξη, εάν ένα άλλο συμβαλλόμενο κράτος παραβιάζει τη διάταξη αυτή σε βάρος του πρώτου κράτους. Δεν είναι επιτρεπτή η μη εφαρμογή διάταξης των Συμβάσεων, εν είδει αντιμέτρου. Κατά δεύτερο λόγο, το Άρθρο 1 προβλέπει ότι κάθε κράτος-μέρος δεσμεύεται να εξασφαλίζει το σεβασμό των Συμβάσεων από οιοδήποτε άλλο συμβαλλόμενο κράτος. Κατά συνέπεια (α) η υποχρέωση που βαρύνει κάθε συμβαλλόμενο κράτος για συμμόρφωση με τις διατάξεις των Συμβάσεων λειτουργεί ένα-

Ripening Fruit” στο: *2 Yearbook of International Law* 1999: 3–38) ότι όλοι όσοι εργάστηκαν στη διατύπωση της Σύμβασης δεν απέδιδαν μεγάλη σημασία στη δέσμευση, που θεσπίζεται στο κοινό Άρθρο 1, για «εξασφάλιση σεβασμού» των Συμβάσεων. Με τη φράση αυτή θα μπορούσε είτε να εννοηθεί η υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών να εξασφαλίζουν το σεβασμό από το στρατιωτικό τους προσωπικό και τους άλλους κρατικούς αξιωματούχους τους, είτε απλώς να γίνεται δεύτερη, πλεονασματική επιβεβαίωση της υποχρέωσης για συμμόρφωση με τις Συμβάσεις, είτε, τέλος, να διατυπώνεται μόνον μία ηθική υποχρέωση. Για να ανασκευασθεί η ερμηνεία αυτή, αρκεί να σημειώσουμε ότι οι απόψεις των συντακτών μιας συνθήκης ελάχιστη σημασία έχουν, σύμφωνα με τον εθιμικό κανόνα που κωδικοποιήθηκε στη Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών (Άρθρο 32). Επίσης, στο εθνικό δίκαιο κυριαρχεί η θέση πως αυτό που μετράει είναι αυτό που προβλέπεται από το νόμο και όχι οι προθέσεις του νομοθέτη (ήδη από τα τέλη του 19ου αι., ο μεγάλος νομικός K. Bandung (στο: *Handbuch des Strafrechts*, I [1885, Leipzig: Dunker und Humboldt, 456]) ανέφερε emphaticά ότι αυτό που μετράει στην ερμηνεία του νόμου δεν είναι «η βούληση των νομοθετών» αλλά η «παρακαταθήκη του νόμου»). Αυτό που μετράει είναι το γεγονός ότι η ερμηνεία την οποία έδωσαν πρώτοι οι συντάκτες του ICRC Commentary, υπό τη γενική επιμέλεια του J.S. Pictet (*Commentaire des Conventions de Genève de 1949*, τ. I [1952, Genève: ICRC, 25–28]) επαναλαμβάνεται τόσο στην Απόφαση της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (1968, XXIII, §9 του Προοιμίου [τα κράτη-μέλη των Συμβάσεων της Γενεύης για τον Ερυθρό Σταυρό ορισμένες φορές δεν εκτιμούν την ευθύνη τους να λαμβάνουν μέτρα για να εξασφαλίζουν το σεβασμό των ανθρωπιστικών κανόνων αυτών, σε όλες τις περιστάσεις, από τα άλλα κράτη, ακόμη και εάν τα ίδια δεν εμπλέκονται άμεσα στην ένοπλη διαμάχη]) και εν συνεχεία στην Απόφαση 2444 (XXIII) της Γενικής Συνέλευσης της 19ης Δεκεμβρίου 1968 (ζητήθηκε από τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών να πάρει μέτρα σε συνεννόηση με τη Διεθνή Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού (ΔΕΕΣ), να επεξεργασθεί «μέτρα τα οποία θα μπορούσαν να ληφθούν για την εξασφάλιση της καλύτερης εφαρμογής» του ανθρωπιστικού δικαίου). Δύο διακεκριμένοι μελετητές (L. Condorelli & L. Boisson de Chazourmes, “Quelques remarques à propos de l'obligation des États de 'respecter et faire respecter' le droit international humanitaire 'en toutes circonstances” στο: C. Swinarski (ed), *Studies and Essays on International Humanitarian Law and Red Cross Principles in Honour of Jean Pictet* (1984, Geneva/The Hague: ICRC–M. Nijhoff, 17–35 και L. Condorelli & L. Boisson de Chazourmes, “Common Article 1 of the Geneva Conventions Revisited: Protecting Collective Interests” στο: *International Review of the Red Cross* (2000) no. 837, 67–87) επεξεργάστηκαν περαιτέρω αυτή την ερμηνεία, προσδίδοντάς της θεωρητικό υπόβαθρο. Το 1986, το Διεθνές Δικαστήριο την υιοθέτησε στην υπόθεση *Nicaragua (merits)* (§220). Η προσέγγιση που υιοθετούν οι δύο συγγραφείς ακολουθείται ακόμη στο: H. P. Gasser, “Ensuring Respect for the Geneva Conventions and Protocols: the Role of Third States and the United Nations”, στο: H. Fox & M.M. Meyer (eds), *Armed Conflict and the New Law*, τ. II (1993, London: British Institute of International and Comparative Law, 15–49) και επαναλαμβάνεται προσφάτως από το ΔΔΧ στην υπόθεση *Legal Consequences of the Construction of a Wall* (§158–159). Εν συνόψει, αυτό είναι το γενικό πλαίσιο που γίνεται σήμερα καθολικώς αποδεκτό, τόσο από τα κράτη όσο και από τη ΔΕΕΣ.

ντι όλων των άλλων συμβαλλομένων κρατών. Αποτελεί υποχρέωση *erga omnes contractantes* (έναντι όλων των άλλων συμβαλλομένων κρατών). Επίσης κατά συνέπεια (β) οιοδήποτε συμβαλλόμενο κράτος έχει *νομική αξίωση* για συμμόρφωση με τις Συμβάσεις οιοδήποτε άλλου συμβαλλόμενου κράτους. Κάθε συμβαλλόμενο κράτος, όντας αντιμέτωπο με παραβιάσεις των Συμβάσεων από μία εμπόλεμη χώρα (ή γενικότερα από χώρα εμπλεκόμενη σε ένοπλη σύρραξη) μπορεί να αναλάβει δράση και να απαιτήσει την παύση της παραβίασης. Κατά την έννοια αυτή, ομιλούμε εδώ περί καθαυτό υποχρεώσεων και δικαιωμάτων της διεθνούς κοινότητας στο σύνολό της.

Ας επικεντρωθούμε τώρα στο δεύτερο αυτό χαρακτηριστικό του διεθνούς μηχανισμού, το οποίο εγκαθιδρύεται με το Άρθρο 1. Με βάση τα παραπάνω, είναι σαφές ότι, ήδη το 1949, οι Συμβάσεις της Γενεύης εγκαθίδρυσαν ένα καινοτόμο δικαϊκό σύστημα, το οποίο εξέφευγε των παραδοσιακών αρχών που διήταν τις διεθνείς σχέσεις με αναφορά στο ίδιο συμφέρον των κρατών (αμοιβαιότητα, διμερείς σχέσεις), διαφυλάσσοντας την αρχή της προστασίας των καθολικών αξιών από τη διεθνή κοινότητα. Κάθε κράτος-μέρος των Συμβάσεων, ανεξαρτήτως της εμπλοκής του ή του άμεσου επηρεασμού του ή όχι από μια ένοπλη σύρραξη, είχε πλέον τη *νόμιμη εξουσιοδότηση* να απαιτήσει την τήρηση των διατάξεων των Συμβάσεων, κατά το ότι αυτές διαφυλάσσουν το σεβασμό προς θεμελιώδεις ανθρωπιστικές αξίες. Με τον τρόπο αυτό, αναγνωρίζεται το *κοινό συμφέρον* της συμμόρφωσης με τους κανόνες των συνθηκών ανθρωπιστικού περιεχομένου, μεταφρασμένο σε νομικό μηχανισμό.

Παρόλ' αυτά, τα κράτη διήνυσαν μόνο τη μισή διαδρομή, το 1949. Δεν προσδιόρισαν πώς τα συμβαλλόμενα μέρη θα ασκούσαν αυτή τη νόμιμη εξουσιοδότησή τους στο *διακρατικό επίπεδο*, δεν καθόρισαν με ποια διεθνή μέσα ή σύμφωνα με ποια διακρατικά όργανα θα μπορούσε να λειτουργήσει αυτή η εξουσιοδότηση. Ανέφεραν μόνον το σύστημα των Προστάτιδων Δυνάμεων (βλ. *infra*, 20.6.5 (β) (4)) το οποίο, εν τούτοις: (i) δεν έχει ως πρωταρχικό καθήκον του την εξασφάλιση της συμμόρφωσης με το δίκαιο, (ii) περιορίζεται στα τρίτα κράτη αυτά τα οποία αποδέχεται καθεμία από τις εμπόλεμες χώρες (ή προτείνει και η άλλη εμπόλεμη χώρα αποδέχεται) και, ακόμη, (iii) έχει εφαρμοσθεί μόνον μερικώς, για διάφορους λόγους. Επιπροσθέτως, (iv) οι Συμβάσεις προβλέπουν μόνον γενικά καθήκοντα για τη Διεθνή Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού (ΔΕΕΣ)⁷.

Κατά συνέπεια, σε γενικές γραμμές, το κοινό Άρθρο 1 επαφίεται σε καθένα από τα συμβαλλόμενα κράτη που βρίσκεται αντιμέτωπο με σοβαρές παραβιάσεις των Συμβάσεων από άλλα κράτη, για τη λήψη της απόφασης για ανάληψη δράσης και, εφ' όσον λαμβάνεται η απόφαση αυτή, για τη μορφή που θα έπρεπε να πάρει η απόφαση αυτή. Πάντως, οι Συμβάσεις υποδεικνύουν την πιθανή αντίδραση για περιπτώσεις σοβαρών παραβάσεων των διατάξεών τους, στο *εθνικό επίπεδο*. Οι Συμβάσεις προβλέπουν ότι τα δικαστήρια κάθε συμβαλλόμενου μέρους έχουν οικουμενική δικαιοδοσία για «σοβαρές παραβιάσεις» των Συμβάσεων (δηλ. για πολύ σοβαρές παραβάσεις, οι οποίες και προσδιορίζονται στις Συμβάσεις), οποτεδήποτε

7. Μια κοινή διάταξη (Άρθρο 9/9/10) προβλέπει ότι η ΔΕΕΣ μπορεί, με τη συναίνεση των εμπλεκόμενων σε μία διεθνή σύρραξη μερών, να αναλάβει ανθρωπιστικές αποστολές για την προστασία των θυμάτων πολέμου.